

Kolme suomalaista rock-yhtyettä, Juice Leskinen Slam, Eppu Normaali ja Hassisen Kone, seilasi viime kesänä viikon Saimaalla S/s Heinävesi -nimisellä höyryaluksella. Risteilyn lomassa yhtyeet esiintyivät useilla rantapaikkakunnilla. Koko touhun taltioivat Aki ja Mika Kaurismäki elokuvadokumentiksi.¹ J. K. Juntunen on kirjoittanut reportaasikirjan kierroksesta.² Kirja piirtää kuvan risteilystä kokonaisuutena eikä vain hahmota suomalaista rockia konserttitilanteessa. Ilmiöstä on ilmestynyt myös lp-levy, joten Tuuliajolla-niminen kiertue on varsin hyvin ikuistettu ja dokumentoitu. Nämä kulttuuriteollisuuden tuotteet voidaan ymmärtää aineistoksi suomalaisesta kulttuurista tehtäville tulkinnoille. Ne antavat avaimia käsittää suomalaisnuorten elämän kulttuurisia ulottuvuuksia. Ja tietysti taiteellisia nautintoja.

Juice Leskinen kirjoittaa kirjassaan Kuka murhasi rock'n'roll-tähden (1978) rocktyöläisen arjesta:

"Tiedä siis, että kun suomalainen rocktaiteilija päättää esityksensä, on jo seuraava päivä eikä seuraava viikkokaan ole kaukana. Silloin sinä olet jo aivan tukossa, ympärikäynnissä tai lähtenyt kotiin löydettyäsi sen mitä olit tullut hakemaan. Rocktähti jää yksin pakkaamaan kamojaan ja nousee yksin vanhaan bussinrötisköön ja ajaa aamuun saakka päästäkseen kotiin.

Häntä ei odota viihtyisä pukuhuone, ei ruusupuska eikä onnittelusähke. Kovalevyseinille on edellisten esiintyjäin toimesta raaputeltu mauttomia kuvia ja ontuvia riimejä. Hän ei mene yökerhoon yöpalalle koska suomalaisessa sorakuopassa on vain tanssilava, ei yökerhoa. Kioski myy limaisia lihapirakoita kahdella nakilla, ja jenkkikassista voi löytyä pullo lämmintä olutta.

Kotona hän ei tapaa apurahoja, ei suuria tilauksia eikä kutsuja suurille estradeille. Ymmällään

¹Saimaa-ilmiö, ohjaus Aki ja Mika Kaurismäki, kuvaus Lasse Naukkarinen, Timo Salminen, Toni Sulzbeck ja Olli Varja, leikkaus Antti Kari, äänitys Mikael Sievers, musiikkiaänitys Mika Sundqvist ja sen miksaus Pantse Syrjä. Tuotanto Villealfa productions. Suomi-Filmin ohjelmistoa.

²Juntunen, J. K.: Tuuliajolla. Suuri rock and roll -risteily. Soundi-kirja 13. Pirkkala 1981.

suomalainen rocktähti tavailee lisäveromääräyksiä, ulosmittausilmoituksia, laskuja, maksuja... Silti rocktähti hymyilee — miten häntä pidetään huviveronkiertäjänä."

Tämä on rockin raadollisempi puoli, häikäilemättömyydestä, usein turvatonta raatamista. Tällaisena rocktyöläisen arki muistuttaa vieraantunutta työtä kuten niin monen muun ihmisen välikerrostuvassa Suomessamme. Mutta rock on myös ja ennen kaikkea luomista ja soittamista: rocktaiteilijat tulkitsevat kollektiivisia kokemuksia, elämää ja ihmisten tunteita — valoisia ja synkkiä, pelkoa ja toivoa. Heidän tuotteensa tyydyttävät rentoutumiseen ja voimien kokemiseen liittyviä moninaisia tarpeita — samastumisen, fantasian, ironian, naurun ja iloitsemisen tarpeita.

Rock on nuorisomusiikkia. Se edustaa ja ilmaisee seikkailua ja jännitystä arjen ja aikuisten rutiinin sekä turvallisuuden vastapainona. Rockin luontevin elinympäristö on konsertti, joka parhaimmillaan on varsinaista keikkahuumaa, esiintyjien ja yleisön vuorovaikutukseen perustuva kollektiivinen kokemus: nuorten kulttuurista itseilmaisua.

Kaikki nämä rockin puolet tiivistyvät Tuuliajolla-risteilyyn. Elokuva Saimaa-ilmiö pyydystää puhtaimmin rockin elämyksellisyyden ja yhteisöllisyyden: vanha Heinävesi-laiva kuljettaa rokkarijoukon keikasta keikkaan, elämyksestä toiseen.

Juhla on humala

Elokuva koostuu suurelta osin konserttitaltioinneista. Bändit laulavat ja soittavat, yleisö kuuntelee ja osallistuu juhlaan. Elokuva ei kummemmin käsittele yhtyeen ja yleisön välistä vuorovaikutusta, se tyytyy osoittamaan tunnelman. Kirjassa sen sijaan tätä teemaa sivutaan laajemmin. Saamme vastauksia kysymykseen rockin voimasta. Rock on osa nuorten maailmaa; maailmaa, joka ei ole irrallaan suomalaisten yleisestä (aikuisten) toiminnasta ja elämästä, mutta joka on kuitenkin keskivertoelämänmenoon jotenkin kriittisessä, vaistonvaraisen kriittisessä suhteessa. Suomalaisen myöhään kaupungistuneen elämäntavan perhe-elämä yksityistyy, agraariyhteiskunnan sosiaaliset verkostot kuihtuvat tai etsivät uusia muotojaan. Rockin ympärille kehittyvät uusia sosiaalisia verkostoja; se on nimenomaan yhteisöllistä musiikkia, sen voima on

siinä, että se pystyy tarjoamaan nuorille kollektiivisia kokemuksia ja elämyksiä. Parhaiten tämän havaitsee konserttitilanteessa. Kärjistäen voidaan sanoa, että aikuiset hankkivat taidenautintonsa yksityisyyden suojissa tv:stä, nuoret etsivät kokemuksia yli näiden rajojen, esim. konserteista. Mahdollinen kapina ja vastarinta on etupäässä symbolista ja ilmenee mm. nuorten suosiman musiikin sanoituksissa, mutta myös elämäntavan (tyylin) ulottuvuuksilla.

Tässä ilmenee rockiin olennaisesti kuuluva sensuaalinen ajattelu — Henri Bromsin käsitettä käyttäkseni — eli ihminen pystyy ajattelemaan jäsenilään, pitää nautinnoista, ruoasta, nauttii liikkeestä, rytmistä; se koostuu sanasta, eleestä, tanssista, soitosta ja laulusta. Tässä on itse asiassa yksi tärkeä tekijä rockin merkityksen lisääntymiselle viime aikoina esim. Suomessa; se pitää kulttuuria koossa omalta osaltaan, rock tuottaa nuorille ja vähän vanhemmillekin rytmiä, iloa, naurua, tanssia, ts. eräänlaista terapiaa.

Viinaa kuluu risteilyllä melkoisesti. Elokuvesta ja kirjasta saamme kuitenkin tyystin toisen käsityksen nuorten viinan käytöstä kuin Hannu Karpon taannoisesta aihetta käsittelevästä "reipashenkisestä" televisio-ohjelmasta. Elokuva ei alleviivaa viinaa ja humalaa: ne ovat kyllä kuvassa mukana, mutta eivät missään tapauksessa pääosassa. Humala ei näyttäydy suomalaisen miehen tyhjänä solidaarisuutena tai kosmisena yksinäisyytenä, pikemminkin sosiaalisen toiminnallisuuden ja uhon kirjoittajana.

Kun rocktähdet juovat viinaa, se on ainakin osittain nähtävä osana taiteellista luomisprosessia, jonka tavoitteena on tulkita ja luoda elämyksiä myös yleisölle.

Yleisölle keikka, konsertti, festivaali merkitsevät mahdollisuutta irrottautua arjesta — aivan niin kuin aikuisillekin heidän omat juhlaansa. Suomessa on perinteisesti käytetty alkoholia arjesta irrottautumisen välineenä. Tämä perinne uusintuu toistuvasti esim. lavakeikoilla (josta bändit muuten saavat etupäässä elantonsa). Juntunen kirjoittaakin (s. 109):

"Yleisö ei ollut tullut keskittymään bändeihin, oli tultu pitämään hauskaa. Oli kuitenkin kiva huomata, että suomalainen nuoriso on muuttunut parinkin vuoden aikana. Alkoholia ei käytetty huolestuttavan kohtuuttomasti, ja bändien aikana kuunneltiin, vaikka yleisilme oli kokonaisvaltaisen kokemuksen hankkiminen. Tärkeintä oli rytmi, ahtaus, hiki sekä tieto siitä, että kymmenen metrin päässä oli omat ihanteet elävinä."

Lavakeikka on sosiaalinen tapahtuma, joka antaa nuorille elämyksiä ja kontakteja. Tässä alkoholilla on käyttöä; sillä ei ilmaista sosiaalista asemaa ja statusta, vaan se mahdollistaa tietyn toiminnan ja sisällön. Tässä suhteessa Keijo Markon ja iskelmälaulaja Päivin yleisö tokko poikkeaa toiminnaltaan bändiyleisön toiminnasta samassa paikassa. Alkoholilla on kauan ollut oma paikkansa suoma-

laisessa lavakulttuurissa. Miksi se olisi muuttunut nuorten kohdalla?

Juntunen maalaa fiktiivisen kuvan yhdestä Heinäveden keikan osallistujan, murrosikäisen Sepon, tilanteesta. Rattijuoppoudesta kärehtänyt isä ei anna pojalleen lupauksestaan huolimatta rahaa lavalle menemistä varten. Seppo vohkii satasen äitinsä käsilaukusta ja lähtee lavalle. Hän ostaa lipun ja parkkipaikalta pimeän vineton, juo sen puolessa tunnissa ja hoippuu hyvässä myötäisessä sisään huvialueelle. Siellä hän Eppu Normaalin soittaessa huomaa unelmiensa tyttöystävän nojailevan puuta vasten jonkun toisen uroon kanssa. Näkemästään Seppo suuttuu, kiroaa koko maailman, erityisesti tytön ja suosikkibändinsä Eppu Normaalin. Hän syöksyy ulos ja ostaa toisen pimeän vineton ja hukuttaa pettymyksensä pullon sisältöön yhdessä välittäjien kanssa. Tässä suomalaisen miehen myyttisen humalan rakenne näyttää toistuvan ja uusintuvan. Suomalainen viinapää on yhteydessä suomalaiseen asosiaaliseen todellisuuteen. Hassisen Koneen laulusolisti Ismo Alanko tulkitsee sitä seuraavasti:

Nousee aamu aurinkoinen,
päivä tuskainen tulee.
Räjähtävät ravintolat,
bussit puihin ajelee
ja sinua valvotaan.
Ei valvo kuva, jota palvotaan,
on totuus niin se on.
Ei valhetta kestä pää
se jää selittämään . . .
Ja kun kaikkivaltias karjapaimen
laittaa lasso heilumaan
jää konjakit ja sherrylasit odottamaan
juojiaan juojiaan . . .

. . . tuomiopäivä tulee!
Silloin kyynikotkin huutavat tuskissaan,
merkonominretkut jättävät maan,
sielut irtoavat ruumiistaan.
Juhlimaan, tanssimaan,
tuuli tyhjiä leukoja loksuttaa
ja joku haudalla multaa taputtaa.
Juhlimaan tulla saa vain ne,
jotka päällä maan
lankes uhrautumaan, rakastamaan.
Ja kun kaikkivaltias karjapaimen
laittaa lasso heilumaan
jää konjakit ja sherrylasit odottamaan
juojiaan juojiaan . . .

Humala saa Tuuliajolla-kirjassa myyttisiä sävyjä. Se liittyy remuamiseen ja mesomiseen, mutta myös artistin luomisprosessiin. Suomalainen rock ei ole mitä tahansa viihdettä, vaan usein vakavaa paneutumista todellisuuteemme. Se ei tyydy päiväunien tarjoilemiseen tai katteettomien haaveiden maalailuun.

Rockin ja siihen liittyvien tapahtumien voidaan tulkita ilmaisevan yleiskulttuurin vastustamista. Tuuliajolla-kirjassa on monta katkelmaa, joiden sisältönä on retkueen rajanveto iskelmiin, armeijaan, poliisiin, poliittiseen käytäntöön ja moraaliin, keskivertoelämäntapaan. Risteilyn osanottajat elävät (elämöivät) omaa elämäänsä — touhuavat, juovat, metelöivät, pilailevat (spitaalisvitsit), keskustele- vat, pohtivat maailmaa, soittavat ja laulavat yhdes- sä ja erikseen jne. — yleisen mittapuun mukaan melko normittomasti ja epäsovinnaisesti. Näennäi- sesti kaikki pannaan läskiksi.

Hassisen Kone ilmaisee nuorten ns. vitutusta. J. K. Juntunen sanoo, että yhtye iskee silmiemme eteen paljaan todellisuuden, joka ei varmasti miel- lytä kaikkia. Tämä todellisuus on raaka, masentava ja usein vastenmielinenkin. Toivosta voi saada kiinni vain käsittämällä ja kokemalla epätoivon

syvimmit kerrokset. Juice Slameineen pohtii ih- missuhteita, rakkauden mahdollisuuksia, mutta heittää myös herjaa, ironisoi elämänmuotoamme, pilkkaa poliitikkoja. Tämä tehdään tavalla, joka istuu hienosti lavalauantaiperinteeseen. Eppu Nor- maali on rockin soittamisen ja tekemisen iloa, tiuk- kaa ja kovaa menoa, mutta joskus myös pasifismia ja orastavaa yhteiskuntakritiikkiä. Laulu ja soitto ovat terapiaa todellisuuden puristuksessa eläville ihmisille, yhteinen kieli syntyy siitä, että artistit itsekin elävät saman todellisuuden puristuksissa.

Ja yllättävää tai ei, pahoinvoinnin huutojen lo- mitse kasvaa toivon yhteiseksi nimittäjäksi kansal- linen kulttuuri, eräänlainen suomalaisuuden poh- javirta. Juice Leskinen lausuu Lauri Viitaa, Sai- maan syvät aallot kuuntelevat yksinäisen haitarin itkevää Menninkäistä ja päivänsädettä, ja elokuva huipentuu Slamin, Hassisen Koneen ja Eppu Nor- maalin mekastavaan, mutta aidosti kolahtavaan yhteisesitykseen: Maamme-lauluun.